

Iz pepela samostana i hospitala izrastao Teatro Nuovo

Ujutro 10. listopada 1388. Enrico Pensio došao je u svoj vrt koji se nalazio unutar pulskih gradskih zidina. No, nešto je ipak bilo neobično. Sve je bilo obasjano nekom veličanstvenom svjetlošću koja se širila s njegove smokve. Enrico se približio drvetu i očaran shvatio da mu se u krošnji ukazala Blažena Djevica Marija. Ljudi su pohrlili iz cijelog grada i svi su bili ganuti i preplavljeni oduševljenjem. Godinu dana kasnije, Pensio je na mjestu smokve izgradio malu kapelicu, a 1458. izgrađena je crkva kakvu danas poznajemo, Gospa od Milosrđa ili Misericordia.

Devastacija okončana požarom

Dokumentirani zapis o ukazanju čuvan je u arhivi crkve. No, postoje i druga tumačenja. Crkveni arhivist i povjesničar Ivan Grah navodi kako su augustinci preuzeli crkvu Gospe od Milosrđa 1453. godine, zajedno sa samostanom koji je ranije pripadao benediktincima. Po trećoj verziji Gospu od Milosrđa dao je sagraditi godine 1388. pulski plemić imenom Tomaso, na uspomenu Gospina ukazanja na tome mjestu godinu dana ranije. Od 1447. do 1453. trajala je izgradnja novog sakralnog zdanja, a godine 1453. crkva je predana augustincima koji su se tu nastanili. Uz Misericordiju postojao je i augustinski samostan i hospital. Nakon ukidanja samostana koncem 18. stoljeća, nastavlja postojati hospicij uz crkvu.

Interesantno je spomenuti kako je uspostavom francuske uprave u Puli 1806. ukinut franjevački samostan, a Mala braća našla su novi krov nad glavom u nekadašnjem samostanu sv. Mateja koji se nalazio na području današnjeg brodogradilišta ispod Monte Zara i u augustinskom hospiciju. O izgledu i rasporedu prostorija u hospitalu ne postoje podaci. Samo se na temelju katastra iz 1820. godine može ustvrditi da je zdanje bilo upola manje od crkve Gospe od Milosrđa. Hospital je djelovao do 1842. kada je napušten. Konačna devastacija nekadašnjeg samostanskog zdanja «okrunjena» je požarom 27. prosinca 1851.

Poduzetni kovač iz Maniaga

I tada doslovno iz pepela rađa se ljepota. Jedan čovjek toliko voli Pulu, toliko voli taj grad da iz svog prolaznog postojanja stvara neprolaznost. Ime mu je Pietro Ciscutti i arhetipski je, klasični primjer građanina Pule. Rodio se 18. veljače 1822. u Maniagu, u Furlaniji. Kao 25-godišnjak, 1847. dolazi u Pulu kako bi radio kao kovač u pomorskoj bazi austrougarske mornarice. Ubrzo je osnovao privatnu radionicu i ljevaonicu, a kao dobar obrtnik, izuzetno cijenjen od vojnih vlasti, dobio je posao izrade metalnih struktura za izgradnju arsenalskih hala. Njegovo poduzeće gradilo je ceste i komunalnu infrastrukturu u gradu. Bavio se i stanogradnjom, obnavljao je stare i gradio nove kuće, koje je potom prodavao i iznajmljivao. Ciscutti je 1854. godine financirao i obnovu crkve Gospe od Milosrđa, pa se i danas na tada izvedenoj preslici vidi uklesani natpis PIETRO=CISCUTTI F.F. 1854.

Iste godine Ciscutti kupuje teren na kojem je bio augustinski samostan uz Misericordiju, uklanja ostatke ruševina i o vlastitom trošku gradi gradsko kazalište te ga uz veliku svečanost i brojne uzvanike otvara 26. prosinca 1854.

Kazališnu je zgradu projektirao Giovanni Quadri, a izgradio tada poznati graditelj Caprara iz Venecije. Interijer je osmislio Puljanin Leonardeli, a scenografiju Bertoni iz Venecije. Na molbu vojnih vlasti u kazalištu je u pauzama i prilikom dramskih predstava svirao vojni orkestar.

Lože u mezaninu i na katu

Gosti bi se ušavši u teatar prvo našli u prekrasnom atriju u kojem se nalazila kavana i garderoba. Rasvjetu su davale uljane lampe (kasnije petrolejske). U samoj dvorani širok je parter bio okružen s 21 ložom u mezaninu. Iza pozornice nalazile su se svlačionice za glumce. Nasuprot pozornice bila je svečana loža za članove carske obitelji. Iznad loža bila je prostrana galerija, a u njenoj visini bili su veliki prozori (finestroni). No, bez obzira na svjetlost koja je dopirala kroz okna, kazalište je bilo pogodno za dnevne i noćne predstave.

Samo dvije godine nakon otvaranja, kazalište uvelike mijenja svoj izgled. Te 1856. prostrana galerija na prvom katu bit će zamijenjena s još jednim nizom loža, pa ih je ukupno bilo 42, po 21 u mezaninu i na prvom katu. Sve poznate pulske obitelji koje su držale do svog ugleda imale su u teatru svoj separe, a svaki je imao svoj broj. Vlasnik Pietro Ciscutti imao je ložu broj 20, obitelj Valerio 19, ugledna obitelj Wassermann 18, obitelji Riboli-Giacich 17, veleposjednička obitelj Malusà 16, politički moćna obitelj Glezer 14, stara pulska plemićka obitelj Gelmi 13, član najuvažnije pulske obitelji, pravnik Francesco Marinoni i budući podestat Pule imao je ložu broj 12, patricijska obitelj Rizzi 11, obitelj De Grandis 10, obitelji Lombardo-Baxa 9, obitelj Barsan 8, bankarska obitelj Fragiaco 7, obitelj Vareton 6, obitelji Petris-Wolgemuth 5, obitelj Artusi 4.

Nezaboravni dočeci nove godine

Lože su imale i obitelji Lombardo, Bourguignon, Quadri, Rossi, Demartini, Vio, Bossi, Mazzarotto, Carbucicchio, Polla te pulski veleposjednik, trgovac i nadasve filantrop Mate Koceić. Koceić je rođen u Splitu. Kao mladić došao je s ocem u Pulu. Baveći se trgovinom, stekao je znatno bogatstvo. Sudjelovao je u komunalnom životu Pule kao općinski zastupnik i kao član mnogih društava. Svoj je imetak uložio u izgradnju mnogih komunalnih objekata (među kojima i doma za nezbrinutu djecu) te stipendiranje siromašnih sveučilištaraca.

Pietro Ciscutti vodio je brigu da četiri, pet loža uvijek budu slobodne za visoke vojne dužnosnike. Prvo pulsko kazalište ostalo je dugo u sjećanju po nezaboravnim dočecima nove godine, kada bi bio organiziran bal pod maskama.

Godina 1856. ostala je zabilježena i po dolasku cara Franje Josipa u Teatro Nuovo, kako se Ciscuttijevo kazalište zvalo. Koncem te godine, 9. prosinca, svečano je položen kamen temeljac Pomorskog arsenala u nazočnosti carskog bračnog para. Na kraju dana carski se par uputio u gradsko kazalište, gdje su od 20 sati održane dvije predstave s laičkim glumcima, pomorskim časnicima i časnicima kopnene vojske s njihovim damama. Njihova visočanstva i druga publika oduševljeno su pljeskali predstavama.

Na za sada jedinoj danas postojećoj fotografiji iz sedamdesetih godina 19. stoljeća vidljiv je dio fasade i krov kazališta pored Gospe od Milosrđa. Već 1867. godine otvaranjem prve pučke škole u Puli te izgradnjom Mornaričkog kasina stvara se današnji Danteov trg. U vrijeme djelovanja Ciscuttijevog teatra, trg je promijenio tri naziva. Najstariji je naziv Pian della Madonna, zatim Piazza della legna, jer se tu i prije formiranja trga na slobodnom prostoru ispred crkve prodavalo drvo za ogrjev, te Piazzale delle scuole comunali.

Za veći grad veće kazalište

Trg je 1872. oplemenjen prvom javnom fontanom koju je na osobni trošak dao podignuti dr. Angelo De Martini, gradski liječnik i podestat. Fontanu, koja je trebala ovjekovječiti sjećanje na ovog poštovanog građanina, demontirali su fašisti tijekom tridesetih godina prošlog stoljeća. Do 1962. dijelovi prve fontane čuvani su u dvorištu gradske ustanove Čistoća, ali su polako «nestajali».

Porastom broja stanovnika Pietro Ciscutti je o vlastitom trošku odlučio Puli darovati novo, još veće kazalište koje je uz oduševljenje građana svečano otvoreno 2. prosinca 1880. Skromni Ciscutti novo zdanje (u kome je danas Istarsko narodno kazalište) nije imenovao teatrom, već mu je dao naziv "politeama", višenamjenska dvorana. Posebno je ostao zabilježen dolazak cara Franje Josipa u Politeamu 21. rujna 1882.

Godine 1890., 17. siječnja, umro je Pietro Ciscutti i ubrzo počinje neprirodan, paralelni život njegove ostavštine i sjećanja na njega. U Politeami su se održavale glamurozne kazališne priredbe, plesne i dobrotvorne zabave i prva (doduše neuspjela) projekcija filma u Puli 21. studenog 1896. No, već tada njen utemeljitelj polako pada u zaborav do te mjere da Il Giornaleto di Pola u svom članku od 27. ožujka 1906. donosi podatak da je Ciscuttijev grob zapušten.

Pulska sramota poput bečke

Pula se po jednoj sramotnoj činjenici može mjeriti s Bečom. Kako se Beč maćehinski ponio prema Mozartu bacivši ga u bezimenu masovnu grobnicu 1791., tako se i Pula osramotila ne čuvajući spomen na osobu koja je apsolutno sve dala svom gradu. Naime, 1974. godine Ciscuttijevu grobnicu na gradskom groblju kupila je druga obitelj i više ništa ne ukazuje da je tu počivao ovaj neizmjerni dobročinitelj. Posljednji dostojanstveni čin kojim se grad može odužiti ovom velikom Puljaninu je da vrati naziv kazalištu - Politeama Ciscutti.

Za kakvu budućnost vrijedi onda ulagati neizmjeran trud da se sačuva sjećanje? To si pitanje Ciscutti nikada nije postavljao. On je bezuvjetno volio Pulu. Nadživio je vrijeme, postao je plemenita ideja. Besmrtno u kamenu, u prostoru, no ne i u srcima građana Pule.

U kazalištu i dvorana za bal

Stube koje su u kazalištu vodile do mezanina, također su vodile i do prelijepa dvorane za bal koja je uz odabrane tapiserije, parkete, ogledala, lustere i divnu sjedeću garnituru sadržavala i dvije slike, ulja na platnu vrijedna divljenja zbog izvedbe, kao i zbog izvanredne sličnosti s naslikanim osobama. Jedna je prikazivala cara Franju Josipa I. i njegovu ljupku suprugu Sisi, a druga nadvojvodu Ferdinanda Maksimilijana, vrhovnog zapovjednika carske mornarice. Slike su djela majstora Aquarolija iz Veneta.

Carev vitez

Puljani nisu nikada iskazivali počast Ciscuttiju za sve što je darovao svom gradu, osim što je početkom 1990-ih dobio ulicu. No, počast mu iskazao car koji ga je proglasio vitezom Reda Franje Josipa. (Piše Andrej BADER)